

Handicapforsorg i Grønland før og nu

Af Margit Mortensen, cand. jur., socialkonsulent,
Socialdirektoratets Forsorgsafdeling

Før 1. januar 1980 – særforsorgens udlægning fra den danske stat

De handicappede hører – sammen med de syge og de gamle – til de svageste grupper i samfundet. Overalt i verden var der tidligere tradition for, at de svageste kom sidst i rækken, når der skulle ydes hjælp og støtte fra myndighederne i det samfund, de lever i. Det vil nok ikke være meget forkert at sige, at sådan har det også været med for sorgen for de handicappede i Grønland.

I tidligere tiders bopladskultur i Grønland har man selv klaret problemerne internt i familierne og sammen med sine bopladsfæller, og de handicappede har da – ligesom de syge og de gamle – været en naturlig del af det samlede samfund. Efterhånden er der så blevet opbygget et samfundsapparat, og der er afsat ressourcer til også at yde hjælp og støtte til de svage grupper i befolkningen. Specielt blev der efter anden verdenskrig, da planerne om at udvikle landet fra en koloni til et moderne industrialiseret samfund begyndte at tage form, taget fat på også at få gjort noget for de handicappede.

Grønland var omkring 1950 et meget fattigt samfund, og der var ikke særlig mange ressourcer at trække på hverken institutionsmæssigt, personalemæssigt eller pengemæssigt. Det statslige sundhedsvæsen havde så at sige hænderne fulde med at forbedre befolkningens generelle sundhedstilstand, og ikke mindst kampen mod tuberkulosen og spædbørnedødeligheden krævede en meget stor indsats fra myndighedernes side. Socialvæsenet, der dengang tillige var en statslig opgave, omfattede stort set kun hjælp til enker og fader- eller forældreløse børn samt hjælp til mad, hvis fangsten slog fejl et år, så alle på en boplads ville lide nød, hvis der ikke blev ydet hjælp.

Nedsendelsespolitikken

Da der var så mange opgaver forbundet med at opbygge et levedygtigt erhvervsliv og med at forbedre befolkningens generelle sundhedstilstand, blev der ikke ladet mange kræfter tilbage til nogen særlig omsorg for de handicappede. Den nemmeste løsning, nemlig at sende de handicappede til Danmark, hvor der var et allerede opbygget institutionsapparat at trække på inden for de forskellige særforsorgsgrene, blev derfor valgt som

Bomærke tegnet af Carl Richard Eriksen.

hjælp til de handicappede på daværende tidspunkt. Der var ikke noget alternativ, bortset fra at man kunne have ladet de handicappede og deres familier fortsat klare det så godt de nu kunne lokalt.

Det har ofte været fremført, at man i halvtredserne og tresserne på det nærmeste »støvsugede« Grønland for handicappede, især åndssvage, fordi de var uønskede i deres hjemland. Det synes dog at være forkert at sige, at de åndssvage og andre handicappede blev sendt til Danmark, fordi de var uønskede i Grønland. Sandheden er derimod den, at man ønskede at gøre noget for at give handicappede bedre forhold, og der var ikke nogen muligheder i Grønland på daværende tidspunkt. De for længst etablerede danske særforsorgsinstitutioner med deres uddannede omsorgs- og plejepersonale og med mulighed for optræning af de handicappede må have været en enorm forbedring for den enkelte handicappede. Og det var vel dette, der var baggrunden for, at både det grønlandske og det danske samfund

accepterede forholdene dengang. At der siden er sket en udvikling, som gør, at man ikke længere anser det som en forbedring af de handicappedes forhold, at de sendes på institutioner i Danmark, er vel også meget naturligt. Samfundet og hjælpemulighederne er jo ikke statiske, men udvikler sig hele tiden, så andre – og forhåbentlig bedre – løsninger bliver mulige.

Kontaktproblemet

De personlige omkostninger, adskillelsen fra familien og fra hjemstedet i Grønland, tænkte man nok ikke så meget på i de første »nedsendelsestider«. Og det er nok også rigtigt, at mange handicappede og pårørende ikke fuldt ud har forstået eller har haft mulighed for at øve indflydelse på, hvad der egentlig skete. I starten har vel også familied medlemmer til en handicappet ønsket, at den handicappede skulle få det så godt som muligt. Først senere er savnet og længselen kommet frem til overfladen.

Stiller man sig så spørgsmålet: Hvorfor sørgede man fra myndighedernes side ikke for en ordentlig kontakt mellem en nedsendt handicappet og pågældendes familie i Grønland?, må det erindres, at i halvtredserne var der ikke, som nu, flere ugentlige flyforbindelser mellem Danmark og Grønland. Og der var ikke noget særligt veludbygget trafiknet internt i Grønland. Ligeledes må det erindres, at ofte kunne hverken den til Danmark nedsendte handicappede eller familien i Grønland skrive eller læse breve, hvilket var en yderligere hindring for etablering af løbende kontakt parterne imellem.

Mange af de nedsendte handicappede synes således at være blevet »glemt«; men det er nok også kun tilsyneladende, og den manglende kontakt må i nogen udstrækning tilskrives de oven for nævnte ydre forhold, som gjorde det vanskeligt at opretholde kontakten. Imidlertid må også myndighederne, såvel de grønlandske som de danske, påtage sig en ikke uvæsentlig del af skylden for, at der i mange tilfælde ikke har været kontakt mellem en handicappet i Danmark og familien i Grønland. Der burde i langt større udstrækning være givet orientering fra institutionerne i Danmark til familien her i Grønland, f.eks. gennem sundhedsvæsenet eller det efterhånden etablerede socialvæsen.

Forholdene blev med tiden uacceptable, og ikke mindst medarbejderne på åndssvageforsorgsinstitutionen »Andersvænge« i Slagelse begyndte at arbejde med deres grønlandske klienters manglende kontakt med deres familie. I begyndelsen af halvfjerdserne gjorde en gruppe forældre i Godthåb Landsforeningen »Evnesvages Vel« opmærksom på problemerne, og der blev i foreningens regi nedsat et særligt »Grønlandsudvalg«.

Besøgsrejser

Besøgsrejser havde det været småt med; men der blev nu skrevet breve til pårørende i Grønland, og der blev fra institutionerne søgt skaffet »erstatningsfamilier« i Danmark til ferie- og week-endbesøg, så også grønlænderne kunne få kontakt til personer uden for institutionerne. I begyndelsen af halvfjerdserne blev der åbnet mulighed for besøgsrejser

i større antal, både rejser til Grønland for de handicappede og rejser til Danmark for de pårørende. Bevillingerne strakte ikke til at give rejser til alle klienterne, og der måtte derfor ske en udvælgelse, hvorfor der stadig kunne være lang tid mellem den enkelte handicappedes kontakt til sin familie.

I starten kom de besøgende enkeltvis og på alle tider af året, men for nogle år siden satte man besøgsrejserne til »Andersvænge« i system, således at forældre og eventuelle andre pårørende kom på besøg i grupper, hvorved de fik mulighed for at være sammen med andre forældre, der var i samme situation som de selv med et handicappet barn eller anden pårørende anbragt under særfor-sorg i Danmark. Den praktiske tilrettelæggelse af rejserne blev – og bliver stadig til en vis grad – forestået af et dengang selvbestaltet besøgsudvalg, hvori der sidder repræsentanter fra »Andersvænge« og andre institutioner under denne centralinstitution, fra »Evnesvages Vel's Grønlandsudvalg« og fra Ministeriet for Grønlands rådgivningsafdeling (nu Grønlands Hjemmestyres Danmarks-kontor).

Indtil 1. januar 1980 har udgifterne til besøgsrejser, såvel de handicappedes rejser til Grønland som de pårørendes rejser til Danmark, været afholdt af den danske stat. Imidlertid er der i de senere år yderligere blevet bevilget ikke så få rejser af de grønlandske kommuner, fordi man herfra ønskede at medvirke til at skabe bedre kontakt mellem en i Danmark anbragt handicappet og dennes familie i Grønland. Endvidere har Socialdirektoratet, den centrale sociale

I begyndelsen af halvfjerdserne blev der åbnet mulighed for besøgsrejser i større antal, både rejser til Grønland for de handicappede og rejser til Danmark for de pårørende. Fot.: Mogens S. Koch.

myndighed i Grønland, i de senere år bevilget et særligt beløb til udgifter til specielle arrangementer i forbindelse med grupperejser for pårørende.

Rejser til pårørende ydes kun, såfremt den i Danmark anbragte handicappede ikke er i stand til at rejse til Grønland med ledsager, normalt fra den institution, hvor den pågældende er anbragt. Også de handicappedes rejser til Grønland arrangeres i videst mulig udstrækning som grupperejser.

I de sidste år før særforborgens udlægning var der således blevet etableret en nogenlunde rimelig mulighed for kontakt, dog var der stadig ikke nogen egentlig tilbagevendende ret til regelmæssige årlige besøgsrejser. Der kunne fra institutionernes side ydes det antal rejser, der var givet bevilling til fra den

danske stat (socialstyrelsen), hvortil kom det antal rejser, der herudover blev bevilget af de grønlandske socialudvalg.

Den centrale Kontaktgruppe

I løbet af tresserne blev der etableret et egentligt socialt administrationsapparat i Grønland, i starten under landshøvdingembedet og kæmnervæsenet, men stadig uden særlig mange ressourcer til at varetage de handicappedes særlige behov. Ansvar for forsyningen for de handicappede lå dels hos sundhedsvæsenet og skolevæsenet, der forblev statslige instanser, dels hos det centrale socialvæsen, der blev overført fra landshøvdingembedet til daværende Grønlands Landsråd pr. 1. januar 1968.

Der har naturligvis stedse været tale om et samarbejde mellem de tre instan-

ser om de handicappedes problemer; men efter udskillelsen af socialvæsenet skete der en egentlig formalisering af samarbejdet ved »Aftalen af 1. maj 1970 mellem landslægeembedet, skoledirektørembedet og arbejds- og socialdirektoratet i Grønland om nedsættelse af en kontaktgruppe«, Den centrale Kontaktgruppe.

Formålet med Den centrale Kontaktgruppe har været at få tilvejebragt og koordineret foranstaltninger i Grønland, som på rimelig måde vil kunne dække forekommende behov, som involverede to eller tre instanser for så vidt angår børne- og ungdomsforsorgsproblemer, skoleproblemer, handicappedes problemer, forslag om revalideringsplaner m. v. Specielt for så vidt angår *nedsendelser til Danmark* indeholder aftalen bestemmelse om, at kontaktgruppen skal høres, hvis der er tale om henvisning til specielle behandlings-, pleje-, undervisnings- eller oplæringsmuligheder i Danmark. Endvidere indeholder aftalen bestemmelse om, at genetablering i Grønland efter behandling m. v. under den danske særforborg skal forelægges kontaktgruppen.

Alle sager vedrørende nedsendelse eller hjemtagelse af handicappede grønlændere har således siden kontaktgruppens oprettelse passeret denne. Tidligere skete nedsendelser til f. eks. særforborg ofte udelukkende på sundhedsvæsenets foranledning.

Rådgivnings- og visitationsgruppen i Danmark

Spørgsmålet om optagelse under den danske særforborg var imidlertid ikke

afgjort med en indstilling fra Den centrale Kontaktgruppe. Efter behandling af sagen blev denne sendt til Ministeriet for Grønland og forelagt den såkaldte rådgivnings- og visitationsgruppe, som var et særligt sagkyndigt team med repræsentanter fra såvel Ministeriet for Grønland som fra socialstyrelsen og de forskellige særforborgsgrene.

Det løbende ansvar for de klienter, som herefter er blevet anbragt i Danmark, har ligget hos den danske særforborg (socialstyrelsen) med rådgivningsafdelingen i Ministeriet for Grønland som kontaktled til Grønland.

Særligt om åndssvage

Blandt handicapgrupperne indtager de åndssvage en særlig plads, væsentligst fordi det talmæssigt er langt den største gruppe; men også fordi det var inden for åndssvageområdet, man først forsøgte at etablere foranstaltninger med henblik på forbliven i Grønland. Dette skete i forbindelse med opbyggelsen af en skolepsykologisk rådgivningstjeneste og etablering af specialundervisning i den grønlandske folkeskole. Dette samt samarbejdet med »Andersvænge« omkring det såkaldte »Projekt 171« er nærmere beskrevet i et andet afsnit i dette temanummer, hvorfor her alene skal nævnes, at integrationspolitikken i folkeskolen altså startede i Grønland lang tid før det skete i Danmark.

På tilsvarende måde har socialvæsenet i udstrakt grad integreret de handicappede i dag- og døgninstitutionerne i Grønland. Kun for de åndssvage er der etableret egentlige specialinstitutioner, også fortrinsvis begrundet i det store

Det beskyttede pensionat i Ilulissat/Jakobshavn.

antal. Socialdirektoratet driver et optræningshjem »Aaqa« i Nuuk/Godthåb og har sidste år taget et beskyttet pensionat med tilhørende beskyttet værksted i brug i Ilulissat/Jakobshavn. På de fleste af de almindelige døgninstitutioner for børn og unge er optaget åndssvage børn og unge, ligesom der enkelte steder er optaget andre handicappede.

Også handicapforsorg på døgninstitutionerne i Grønland er beskrevet i et særligt afsnit i dette temanummer.

Det skal tilføjes, at skolevæsenet i 1979 tog en kostskole for psykisk udviklingshæmmede, »Elisibannguup Atuarfia« i Maniitsoq/Sukkertoppen i brug, også denne er omtalt andetsteds i dette temanummer.

I Grønland er der – som i Danmark – mange familier, som ønsker at beholde deres åndssvage barn hos sig. Så vidt dette har været muligt, har man søgt at hjælpe familien til at beholde barnet eller den unge i hjemmet. Der har været bevilget støtteperson i enkelte tilfælde, eventuelt både til at være nogle timer i

hjemmet og i en daginstitution. Ligeledes har der i en del tilfælde været ydet plejevederlag, oftest halvt vederlag, til forældre, som har beholdt deres åndssvage barn i hjemmet.

Nedsendelser til Danmark af åndssvage er fortrinsvis sket til centralinstitutionen »Andersvænge«.

Vestsjællands Amtskommune har fortsat modtagepligt for åndssvage grønlændere, og man har i tidens løb søgt at samle grønlænderne der, idet der så var større mulighed for at etablere noget, der kan være lidt erstatning for hjemstedet i form af et »grønlandsk miljø«. Naturen og familien kan naturligvis ikke flyttes; men der er ansat enkelte grønlandsksprogede pædagoger, så der kan arbejdes med det grønlandske sprog, ligesom der også nemmere kan serveres f. eks. grønlandsk mad engang imellem.

Særligt om døve

Når det drejer sig om døve, har de grønlandske myndigheder samarbejdet med »Fredericiaskolen« for så vidt angår

*Deltagere i kursus for hørehæmmede børn og deres familie. Sisimiut/Holsteinsborg, september 1980.
Fot.: Amos Frederiksen.*

døve og tunghøre børn og med »Institutionen for unge og voksne døve og svært tunghøre« i Herlev for så vidt angår de voksne.

For en del døve og tunghøres vedkommende har en nedsendelse til Danmark været en midlertidig foranstaltning med henblik på optræning i brugen af høreapparat eller for at lære tegnsprog.

Der har tidligere været nedsendt døve til Danmark til længere varende ophold, og der har for disse været store problemer forbundet med at vende tilbage til hjemsted og familie i Grønland, fortrinsvis på grund af det af opholdet følgende manglende kendskab til det grønlandske sprog. Hvis en döv i Danmark har lært mundaflæsning, har det været det danske sprog, og tegnsprog forstås ikke af familie og bekendte, medmindre disse har fået mulighed for at tilegne sig dette.

Erfaringerne med døve har specielt påvist, at de døve og svært tunghøre er

den handicapgruppe, der synes at få flest psykiske problemer ved tilbagevenden til det grønlandske samfund efter et ophold i Danmark, fordi de ikke kan kommunikere med deres omgivelser i Grønland. Derfor er der søgt etableret særlige ordninger for døve og tunghøre grønlændere i de senere år.

Drejer det sig om børn og unge, som skal optrænes i tegnsprog, tilbydes forældre og søskende samtidig undervisning i tegnsprog, og ophold uden for hjemstedet søges gjort så korte som muligt. Der vælges hellere flere korte ophold end ét langt på institutioner i Danmark. Klienterne følges nøje fra døveinstitutionernes side, og skolevæsenet i Grønland søger at yde en særlig indsats på området, så også de døve og tunghøre børn og unge kan optages i den grønlandske folkeskole.

Et særligt »døvemiljø« blev for nogle få år siden etableret i Sisimiut/Hol-

steinsborg, idet der var flere nogenlunde jævnaldrende døve børn fra denne by samtidig, hvortil kom nogle børn, som måtte anbringes på en døgninstitution. På børnehjemmet i Sisimiut og på en af skolerne i byen blev der så iværksat specialundervisning og optræning for denne lille gruppe døve og svært tunghøre børn. Indtil nu må det siges at forløbe godt, og det vigtigste for de pågældende selv, nemlig at de får optræning og undervisning, samtidig med at de kan blive boende i deres eget land, er opnået.

Der er ved etableringen af dette døve-miljø sket en koncentration af en særlig gruppe handicappede, og enkelte af børnene er blevet flyttet fra deres hjemsted; men det synes alligevel at være en betydelig bedre løsning for dem end en nedsendelse til Danmark. Hvorvidt der andre steder vil blive etableret lignende specielle miljøer er det vanskeligt at sige nu; men det skal dog nævnes, at der i Grønland ikke er noget særligt stort ønske om at samle de forskellige grupper af handicappede på enkelte lokaliteter, tværtimod ønsker man i videst muligt omfang at give dem mulighed for at forblive hos deres egen familie.

Der ydes konsulentbistand fra danske specialinstitutioner til såvel de døve og svært tunghøre, som har været i Danmark, som til de, der altid har boet i Grønland, samt til de instanser, som har med de pågældende at gøre i det daglige.

Særligt om blinde

I forsorgen for blinde samarbejder de grønlandske myndigheder fortrinsvis med Refsnæsskolen ved Kalundborg. Der er kun få blinde børn og unge i

Grønland, men en del ældre blinde-blevne. Kun få blinde har været sendt til Danmark til blivende ophold, og for de nedsendte gælder stort set, at blindheden kun har været ét handicap, således at der tillige har været tale om også psykiske eller andre fysiske handicaps.

Blindeforsorgen under den danske særforborg har, ligesom døveforsorgen, ydet konsulentbistand til blinde i Grønland, og der har været ydet hjælpemidler, herunder f. eks. også båndoptagere, til blinde grønlandere på lige fod med ydelser til blinde i Danmark.

Der er i de senere år blevet bedre og bedre mulighed for at yde hjælp efter de grønlandske sociale vedtægter til blinde i form af f. eks. hjemmehjælp eller hjælpemidler. En del blinde ældre optages på alderdomshjem eller på sygehusenes plejeafdelinger, hvor mere plejekrævende ældre må anbringes.

Særligt om fysisk handicappede

De fysisk handicappede kan have specielt svært ved at færdes i Grønland, hvor terrænforholdene normalt er noget vanskeligere end det danske for en kørestolsklient. Af denne grund er nogle handicappede forblevet i Danmark efter et behandlingsophold, eller den pågældende har selv anmodet om at komme tilbage til Danmark, fordi vedkommende har følt sig for »indelukket« i det grønlandske samfund med de vanskelige terrænforhold. Det drejer sig fortrinsvis om voksne, som efter ulykkestilfælde eller på grund af sygdom er blevet bevægelseshæmmede, og som har været i Danmark på hospitalsophold og efterfølgende optræning gennem lang tid.

Der søges dog gjort meget for at de bevægelseshæmmede kan bo under rimelige forhold i Grønland, eksempelvis ved boligændringer, flytning til mere adgangsvenlig bolig, ydelse af kørestol, der kan holde til det vanskeligere terræn m. v., og det er da også lykkedes for nogen at falde til igen i det grønlandske samfund efter som handicappet at have tilbragt en længere periode i Danmark.

De børn, der for år tilbage fødtes med bevægelseshandicap, blev oftere henvist til mere permanent ophold på danske institutioner, eksempelvis har »Geelsgård Kostskole« været benyttet en del, men også andre institutioner under den tidligere danske vanføreforsorg har modtaget handicappede grønlandere. For en del fysisk handicappede gælder iøvrigt, at de pågældende ofte også har andre handicaps, f. eks. er en del tillige åndssvage, og denne gruppe har der nok været størst tilbøjelighed til at nedsende til åndssvageforsorg i Danmark.

Samme udvikling som for andre handicapområder gør sig gældende på dette, således at også flere og flere fysiske handicappede forbliver i Grønland og kun nedsendes til kortere varende behandlings- og optræningsophold.

Andre grupper

Andre grupper af handicappede er f. eks. epileptikere, hvor der har været tale om ophold på kolonien »Filadelfia« i Dianalund, eventuelt optagelse under åndssvageforsorgen, idet epilepsi ofte følger med åndssvaghed.

Psykiatriske klienter medtages undertiden under handicapforsorg. Når det drejer sig om den psykiatriske hospitals-

behandling, så er denne for Grønlands vedkommende henlagt til sundhedsvæsenet, og der henvises derfor til særligt indlæg herom i dette temanummer.

De varigt sindslidende henhørte før særforsorgens udlægning tillige direkte under den danske stat og dennes sindssygeforsorg. Enkelte varigt sindslidende grønlandere har gennem mange år været optaget på specialplejehjem i Danmark og kan næppe vende tilbage til Grønland for at bo her.

Økonomisk ansvar

Indtil den 1. januar 1980 blev udgifterne til særforsorg i Danmark afholdt fuldt ud af den danske stat, mens alle udgifter til foranstaltninger i Grønland har været afholdt af de grønlandske myndigheder.

Ved at sende en handicappet til Danmark har det således været muligt at spare en del udgifter, idet det økonomiske ansvar ved en nedsendelse overgik til den danske særforsorg. Disse betalingsregler kunne måske medvirke til, at der skete flere nedsendelser end egentlig nødvendigt af behandlingsmæssige og optræningsmæssige hensyn. Imidlertid har det næppe været tilfældet de seneste godt 10 år, og bl. a. oprettelsen af Den sociale Kontaktgruppe, som skal behandle alle sager om nedsendelse, har været med til at bremse en for uhæmmet nedsendelse.

Der har i Grønland været stor opbakning til ønsket om at beholde de handicappede i deres eget miljø, også selv om det har kostet penge for de offentlige grønlandske kasser. Siden slutningen af tresserne er der sket en grundig sagsbehandling, før beslutning om anbrin-

*Trods gangbesvær kan man godt gå på jagttur i fjeldet.
Fot.: Ib Follin.*

gelse på særforborgsinstitution i Danmark er blevet truffet. Det vil næppe være forkert at påstå, at ønsket om at spare udgifter aldrig har ligget til grund for en beslutning om nedsendelse, men at det altid har været manglende muligheder for hjælp til den pågældende i Grønland, som har bevirket nedsendelsen. Hertil skal føjes, at der fra de grønlandske kommuners side altid har været stor vilje til at bevilge rejser til de i Danmark anbragte eller til disses pårørende i Grønland, når der har været givet afslag på besøgsfrirejse fra den danske særforborg. De grønlandske kasser har således haft ikke ubetydelige udgifter på handicappede, som har været nedsendt til forborg i Danmark.

Efter 1. januar 1980 – særforborgens udlægning

Særforborgens udlægning, der var et led i den danske socialreform i halvfjerdserne, betød for Grønland, at ansvaret for særforborgsklienter overgik fra den danske stat til Grønlands Hjemmestyre. Udlægningen omfattede i princippet kun de i Danmark anbragte, idet de handicappede i Grønland altid har været omfattet af bistandsreglerne i Grønland, uafhængigt af den danske særforborg, bortset dog fra konsulentbistand og observations- eller behandlingsophold på de danske særforborgsinstitutioner.

Bistanden til handicappede har hidtil været ydet i Grønland efter de almindelige sociale vedtægter, og der har således kun været tale om få specielle bistandsregler for handicapgrupperne. I forbindelse med særforborgens udlægning var der behov for fastsættelse af regler om forborg for de handicappede, som anses for hjemmehørende i Grønland, altså både de i Grønland boende og de i Danmark anbragte.

Lovgrundlag efter 1. januar 1980

Grønlands Landsting har ved *landstingsforordning nr. 9 af 15. oktober 1979* fastsat bestemmelser om, at Grønlands Hjemmestyre varetager forborg for personer, der på grund af vidtgående fysiske eller psykiske handicap har et særligt behov for omsorg og hjælpeforanstaltninger.

Med hjemmel i landstingsforordningen har landsstyremedlemmet for sociale anliggender udsendt et cirkulære til nærmere udfyldning af forordningen,

Ivrig opmærksomhed om et indslag på arbejdsseminaret, Julianehåb 1980. Fot.: Ib Follin.

SD-cirkulære nr. 136 af 18. december 1979. Landstingsforordningen er udformet som en rammelov, hvorefter cirkulæret indeholder de mere detaljerede regler om forsorgen.

Ansvar for forsorgen og den daglige sagsbehandling

Mens der i Danmark i forbindelse med udlægningen skete en decentralisering af ansvaret for personer med vidtgående fysiske og psykiske handicaps, valgte man i Grønland at centralisere ansvaret. Det er således den centrale sociale myndighed i Grønland, Socialdirektoratet, som har ansvaret for forsorgen.

De grønlandske kommuner er imidlertid medinddraget som et meget vigtigt led i den daglige sagsbehandling, fordi de kommunale forvaltninger har et betydeligt større kendskab til den enkelte handicappede og dennes forhold, end Socialdirektoratet har. Dette gælder naturligvis fortrinsvis for de i Grønland

boende handicappede. Det er dog tillige af afgørende betydning at få en kommunes indstilling frem, når der undtagelsesvis er tale om nedsendelse til forsorg i Danmark, samt selvfølgelig i sager vedrørende hjemtagelse fra Danmark, idet det er på den handicappedes hjemsted, man skal finde ressourcerne til eventuelle nødvendige støtteforanstaltninger.

Varetagelsen af den daglige sagsbehandling sker i Socialdirektoratets forsorgsafdeling, men altså i nært samarbejde med de enkelte kommuners sociale forvaltninger. Desuden sker behandlingen af sagerne i samarbejde med skolevæsenet og sundhedsvæsenet, hvor der er behov for dette.

Centralt sker der behandling i forsorgsafdelingens såkaldte »personsagsgruppe-PSG«, som supplerer sig med lægekonsulent fra landslægeembedet i det omfang, det skønnes nødvendigt. Denne gruppe kan derefter forelægge de mere komplicerede sager samt sager,

hvor der er behov for en mere koordineret indsats med bistand fra skolevæsen og sundhedsvæsen f. eks., for den foran omtalte centrale kontaktgruppe.

Socialdirektoratet har ansvaret for forsorgen for såvel de i Grønland boende vidtgående handicappede som for de i Danmark anbragte. Med hensyn til de i Danmark anbragte handicappede samarbejdes der med de danske kommuner og amtskommuner via rådgivningsafdelingen i Grønlands Hjemmestyrer Danmarks kontor, men det formelle ansvar og bevillingskompetencen er henlagt til Socialdirektoratet i Grønland.

Personkredsen

Landstingsforordning nr. 9 og SD-cirkulære nr. 136 retter sig mod personer med vidtgående fysiske eller psykiske handicaps. Personkredsen er tænkt afgrænset således, at de, som kan være berettiget til støtteforanstaltninger efter de særlige regler, skal være personer, som tidligere kunne optages under den statslige danske særfororg. Dette har – som ventet – medført en række afgrænsningssager. Tvivlsspørgsmål søges i første række afklaret af Socialdirektoratet i samarbejde med lægekonsulenten, eventuelt også på baggrund af forelæggelse i Den centrale Kontaktgruppe.

Klager over Socialdirektoratets afslag om at anerkende en person som værende vidtgående handicappet, og dermed berettiget til de særlige støttetilbud, kan af den pågældende selv eller af den eller de, som handler på dennes vegne, indbringes for Det sociale Ankenævn i Grønland. Ankesager kan således indbringes af f. eks. familiemedlemmer, af

kommunernes sociale forvaltninger eller af pågældendes læge.

Særligt omkring ansøgning om støtte efter handicapforsorgsreglerne skal anføres, at anmodning om iværksættelse, ændring eller ophør af hjælpeforanstaltninger kan fremsættes over for Socialdirektoratet af såvel den pågældende selv, af personer eller institutioner, som har ansvaret for, eller som rent faktisk varetager forsorgen for den pågældende samt af offentlige myndigheder og institutioner. Adgangen til forsorgsforanstaltningerne er således søgt gjort så uformel som det er muligt af hensyn til, at ingen skal kunne blive oversete. Socialdirektoratet er således forpligtet til at undersøge og behandle enhver henvendelse, uanset hvorfra denne kommer, om det er et socialudvalg, en læge, en sundhedsplejerske, en skolelærer eller den pågældende selv eller dennes pårørende.

Socialdirektoratet registrerer løbende, hvilke klienter der anses som værende vidtgående handicappede, og hvilke foranstaltninger, der er taget i brug for at støtte og hjælpe de pågældende. Den 1. april 1981 er der registreret ialt 289 personer som værende vidtgående handicappede og dermed berettiget til støtteforanstaltninger efter de særlige regler herfor. Af disse 289 personer bor de 126 i Grønland, mens der er 163 anbragt i Danmark.

En sammenligning med tidligere opgørelser over anbragte i Danmark har ikke værdi, idet der ikke anvendes samme kriterier for registreringen som tidligere. Totaltallet for de i Danmark anbragte pr. 1. april 1981 omfatter til eksempel også 24 psykiatriske klienter,

optaget på danske amtskommunale institutioner eller i familiepleje med henblik på psykiatrisk efterbehandling, idet sådanne ophold ikke kan dækkes fra det statslige grønlandske sundhedsvæsen. For så vidt angår åndssvage skal nævnes, at der pr. 1. april 1981 er anbragt ialt 108 i Danmark, heraf nogle enkelte på kortere varende observations- og træningsophold, og dette tal viser en klart faldende tendens i forhold til før blot 4-5 år siden.

Vedrørende antallet af handicappede, der bor i Grønland, skal anføres, at der alene er tale om personer, som er anset vidtgående handicappede. Derfor er f. eks. skolevæsenets tal for elever med behov for specialundervisning noget større, og der er optaget klienter på såvel de sociale specialinstitutioner »Aaqa« i Nuuk/Godthåb og Det beskyttede Pensionat og Værksted i Ilulissat/Jakobshavn som på skolevæsenets kostskole for psykisk udviklingshæmmede »Elisibannguup Atuarfia« i Maniitsoq/Sukkertoppen, som ikke er med i totaltallet, fordi de ikke anses som værende vidtgående handicappede. Her modtager alle elever dog vidtgående specialundervisning. Endvidere skal for så vidt angår opgørelsen af de i Grønland boende vidtgående handicappede tages forbehold, idet der på optællingstidspunktet endnu er en række afgrænsningssager, som ikke er endeligt afklarede. Nogle forhåndsregistrerede vil formentlig udgå, mens andre vil komme til, efterhånden som afgrænsningsproblemerne afklares. Specielt skal nævnes, at der for tiden arbejdes meget med de særlige afgrænsningsproblemer for så vidt angår

ældre handicappede, idet fortrinsvis aldersbetingede svækkelser ikke giver ret til støtte efter handicapreglerne, hvorfor der i så tilfælde skal henvises til støtte som personligt tillæg til aldersrente, altså en behovsvurderet ydelse, der skal afholdes af den enkelte kommune.

Bistandstilbudene

Som grundlag for de bistandstilbud og muligheder, der gives de handicappede, ligger de også forud for særforborgens udlægning eksisterende muligheder. Væsentligste ændring for de i Grønland boende vidtgående handicappede er, at bistand efter de særlige regler for forborg og omsorg for vidtgående handicappede er helt uafhængig af indkomst- og formueforhold. Før 1. januar 1980 var hjælpen på en række områder f. eks. ved ydelse af plejevederlag, afhængig af en økonomisk behovsvurdering, mens derimod hjælpemidler blev ydet uden økonomisk vurdering, men alene begrundet i nødvendigheden af hjælpemidlet til den pågældende.

Betingelserne for at kunne modtage hjælp efter landstingsforordningen og SD-cirkulære nr. 136 er:

- 1) at den pågældende har et vidtgående fysisk eller psykisk handicap, og
- 2) at følgerne af handicapet kan påregnes mildnet eller afhjulpet gennem særlig omsorg og/eller støtteforanstaltninger.

Når disse to betingelser er opfyldt, er der iøvrigt ikke begrænsninger i de støttemuligheder, der kan tages i brug, bortset fra, at det lokalt kan vise sig at være umuligt at iværksætte den pågæl-

dende støtte. I sådanne tilfælde kan der blive tale om at tilbyde institutionsanbringelse, fortrinsvis andre steder i Grønland, og eventuelt i Danmark, såfremt et tilfredsstillende tilbud ikke kan etableres i Grønland.

Specielt for så vidt angår de i Danmark anbragte handicappede skal der henvises til det foran anførte om forsorgen før 1. januar 1980. Det grønlandske socialvæsen udøver fortsat forsorgen for de i Danmark anbragte ved samarbejde med de danske myndigheder. Nu samarbejdes der med danske amtskommuner og kommuner i stedet for som før med socialstyrelsen. Rådgivningsafdelingen i Ministeriet for Grønland er pr. 1. januar 1981 overført til Hjemmestyrets Danmarkskontor, men udøver stort set samme funktioner som før, blot nu i samarbejde med amtskommunernes socialcentre og primærkommunernes socialvæsen.

Spørgsmål om eventuel anbringelse til kortvarig eller mere permanent forsorg i Danmark behandles i Socialdirektoratet, og som tidligere sker visitationen efter forelæggelse for Den centrale Kontaktgruppe. Dette gælder ligeledes sager vedrørende hjemtagelse til Grønland af personer, som har været anbragt i Danmark.

Når en person er visiteret til anbringelse i Danmark, sendes sagen til rådgivningsafdelingen i Danmarkskontoret, som herefter forelægger spørgsmålet for visitationsteamet i den forventede modtagende amtskommune.

Grønlands Hjemmestyre har overenskomst om modtagepligt med Vestsjællands Amtskommune, og der arbejdes i

øjeblikket på en overenskomst med Vejle Amtskommune. Vestsjællands Amtskommune skal fortrinsvis modtage åndssvage grønlændere, og for Vejle Amtskommunes vedkommende drejer det sig fortrinsvis om døve og tunghøre børn og unge. Der kan endvidere træffes aftaler med andre amtskommuner, såfremt der bliver behov herfor. De nærmere regler om de danske amtskommuners modtagepligt fremgår af Socialministeriets cirkulære nr. 324 af 27. juni 1979 om pligt til at modtage grønlændere på bistanndslovens institutioner under amtskommunerne for personer med vidtgående fysiske eller psykiske handicap.

Bistandstilbudene til de i Grønland bosiddende vidtgående handicappede fremgår af SD-cirkulære nr. 136. Blandt mulighederne skal nævnes ydelse af plejevederlag til forældre, familiepleje-anbringelse, hjælp til anskaffelse af hjælpemidler, særlig indretning af bolig, ydelse af hjemmehjælp og optagelse på daginstitution eller døgninstitution. De i cirkulæret opremsede foranstaltninger er ikke tænkt som udtømmende, idet det samtidig er bestemt, at enhver rimelig og hensigtsmæssig foranstaltning kan bevilges, såfremt de foran anførte to betingelser er opfyldt. Således skal en støtteforanstaltning anses at kunne mildne eller afhjælpe følgerne af pågældendes handicap. Der er derudover ikke nogen begrænsninger for, hvilke støtteforanstaltninger der kan bevilges, såfremt muligheden for at anvende den pågældende foranstaltning er tilstede.

Der er i ikke så få tilfælde bevilget plejevederlag af varierende størrelser til

Vidtgående handicappede anbragt i Danmark pr. 1. april 1981

	Anbragte ialt	Fys.	Psykiatr.	Åndssv.	Blinde	Døve	Andre
Ikke institutionsanbragte	19	6	6	2		4	1
Andersvænge	84	2	2	83	1		1
Atteruphøj	1	1					
Barnets Hus, Frb. Amt	3	1		2			
Blindeinstituttet	2				2		
»Bytoften«, Herning	2	1			1		
Elevhøj, II, Hillerød	1	1					
Geelsgård Kostskole	2	2					
Gudrunsminde	7			7			
Hjemmet for døve, Nærum	1					1	
Hjemmet for døve, Gladsaxe	1					1	
Jonstrupvang	2	2					
Kassassuk	6		1	5			
Gl. Kalvehave	2		2				
Københavns Amtskommune	7	4	1	3		1	
Nislevgård	1			1			
Nordjyllands Amtskommune	2		1	1			
Nyborgskolen	2					2	
Pilehuset	1		1				
Psyk. plejehjem, Stege	3		3				
Refsnæsskolen	2				2		
Sct. Hans Hospital	1		1		1		
Storstrøms Amtskommune	4		1	3			
Strandberg	1		1				
Vordingborg	4		4				
Viborg Amtskommune	1	1					
Østerskoven	1			1			
Ialt	163	21	24	108	7	9	2

forældre, som beholder deres handicappede barn eller unge i hjemmet. Der er bevilget en række støttepersoner, såvel til at støtte i hjemmet som på dag- eller døgninstitution. Der ydes alle mulige tilgængelige hjælpemidler, herunder også

båndoptagere til blinde. Socialdirektoratet har et nært samarbejde med ergo- og fysioterapeuterne på Dronning Ingrid's Hospital i forbindelse med behandlingen af sager vedrørende hjælpemidler.

Vidtgående handicappede i Grønland pr. 1. april 1981

Kommune	Institution	Registr.	Reg. ialt	Fys.	Psykiatr.	Åndssv.	Døv	Blind	Andre
Qaqortoq/ Julianehåb	Børnehjemmet	11 1	12	4	2 1		3	3	
Narssaq		5	5	3				2	
Paamiut/ Frederikshåb		7	7	6		1	1	1	
Nuuk/ Godthåb	»Aaqa«	22 6	28	10	2 4	3 2	5	3	2
Maniitsoq/ Sukkertoppen	Elisibannguup Børnehjemmet	4 3 3	10	2	1	1 2 2		1	1
Sisimiut/ Holsteinsborg	Gertrud Rask's Minde	9 6	15	5 1	2	1	2 4	1	
Kangatsiaq		1	1					1	
Aasiaat/ Egedesminde		3	3	2			1		
Qasigiannguut/ Christianshåb		16	16	6		3	2	6	
Ilulissat/ Jakobshavn	Børnehjemmet Det beskyttede Pensionat	7 3 7	17	1 1 1	1	1 2 5	3	2	
Uummannaq		4	4	4					
Upernavik		3	3			1	2		
Illoqqoortoormiut/ Scoresbysund		1	1					1	
Tasiilap/ Angmarssalik	Børnehjemmet	4	4		1	3	1		
Ialt		126	126	46	14	27	24	21	3

Heraf i eget hjem: 93

På special døgninstitution: 16

På almindelig døgninstitution: 17

I oversigten over registrerede vidtgående handicappede, samt hvor de pågældende bor eller opholdt sig pr. 1. april 1981, er enkelte personer medtaget under to handicapgrupper, f. eks. som blind og som åndssvag, hvorfor en sammentælling ikke stemmer med totaltallet.

Der kan bevilges hel eller delvis nedsettelse af motorafgiften til en bil, såfremt den handicappede af fortrinsvis erhvervsmæssige årsager har behov for at råde over et køretøj. Der er i en del

situationer bevilget taxatransport, når der er behov herfor til arbejdspladsen, til undervisningssted eller til daginstitution.

Afsluttende bemærkninger

Socialdirektoratet i Grønland har nu i knap 2 år haft ansvaret for for sorgen for de vidtgående handicappede, uanset om disse bor fast i Grønland, eller de af de grønlandske myndigheder er nedsendt til forsorg i Danmark. I løbet af denne periode har det vist sig, at mange ting kan gøres bedre, og der pågår derfor til stadighed drøftelser og overvejelser om regelsættene. Også den af landsstyremedlemmet for sociale anliggender i foråret 1980 nedsatte socialreformkommission har beskæftiget sig med for sorgen for handicappede med henblik på fremsættelse af eventuelle ændringsforslag.

Om målsætningerne og de foreløbige overvejelser om ændringer inden for handicapforsorgsområdet skal iøvrigt henvises til indlægget fra landsstyremedlem Moses Olsen i dette temanummer.

Vedrørende socialreformkommissionens overvejelser på området henvises til den betænkning, som afleveres i efteråret 1981.

Afslutningsvis kan tilføjes, at der nu tillige synes at ske noget på handicapforeningsområdet. Således har en række lokale vanføreforeninger i sommeren 1981 oprettet en grønlandsk landsforening, og andre foreninger følger eventuelt efter.

Høretraning i artikulationstimen. Holsteinsborg. Fot.: Aksel Andersen.

